

Biamond-Boer, Betsy (2008), *‘Die Hollanders zijn gek’. Identiteit en integratie van bevindelijk gereformeerden in Canada*, Amsterdam: Aksant, pp. 173, ISBN 9789052602790, € 19,90.

Een pakkende titel is nooit weg meende wijlen Ype Schaaf, dominee en oud-hoofdredacteur van het *Friesch Dagblad*, die een van zijn boeken de titel *De Blanke is Gek* mee gaf. Dat boek ging, net als het hier te bespreken boek, over identiteit die gestalte krijgt wanneer groepen met een verschillende culturele achtergrond met elkaar worden geconfronteerd. Waar het om gaat in *Die Hollanders zijn gek* wordt in de ondertitel aangegeven: de vraag naar integratie en identiteit van bevindelijk gereformeerden in Canada. Deze groep migranten is tot nog toe weinig bestudeerd en Diamond-Boer heeft in die leemte willen voorzien.

Allereerst wordt wat onder bevindelijk gereformeerden moet worden verstaan beschreven en wordt kort aangeduid in welke kerkgenootschappen zij in Canada zijn verenigd. Het gaat dan om de Netherlands Reformed Congregation, (vergelijkbaar met de Gereformeerde Gemeenten) waarvan zich in 1965 de Reformed Congregation of North America afscheidde (vergelijkbaar met de Gereformeerde Gemeenten in Nederland). In 2003 splitste zich van de NRC weer een groep af en richtte de Heritage Reformed Church op. Ingedeeld naar ‘licht’ en ‘zwaar’ bevindt zich de HRC aan de lichte kant, de RCNA aan de zware kant en ergens daartussen valt de NRC te plaatsen. Vervolgens wordt integratie omschreven en wel als aanpassing aan de nieuwe samenleving, maar met behoud van de typerende kenmerken. Identiteit wordt verbonden met meetbare factoren als endogamie, geconcentreerde bewoning, lidmaatschappen van verenigingen, maar ook wordt gekeken naar zelfdefiniëring.

Welke identiteit hebben deze in de jaren vijftig naar Canada geëmigreerde bevindelijk gereformeerden geconstrueerd, en is deze in de loop van de tijd veranderd? Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van vraaggesprekken die Diamond-Boer voerde met migranten in de plaats Chilliwack (British Columbia), waar zich een aanzienlijk aantal bevindelijke gereformeerden bevindt en daarnaast heeft ze archiefonderzoek verricht. Hoewel zij alleen in Chilliwack heeft geïnterviewd, meent ze, zonder dat verder toe te lichten, dat haar selectie een goede afspiegeling vormt van de (bevindelijke) migranten uit de jaren vijftig. Na deze inleidende opmerkingen beschrijft Diamond-Boer het verhaal van de migranten.

De stroom bevindelijk gereformeerde migranten paste, vergeleken met de grote groep landverhuizers, in de landelijke trend: de meesten vertrokken beginjaren vijftig van de vorige eeuw. Het waren vooral mensen uit de agrarische sector, die zich in Canada ook weer op platteland vestigden; vaak landarbeiders die de ambitie hadden zelfstandig boer te worden. De belangrijkste redenen om te migreren waren economische, de religieuze speelden bij vertrek geen rol. Wel echter bij de keuze van de vestigingsplaats: er moest een kerk zijn van bevindelijke signatuur. Vandaar de keuze voor Canada, en ook weer voor bepaalde gebieden daarbinnen. In de vestigingsplaats werd eerst vooral bij boeren gewerkt,

door mannen, jongens en oudere meisjes. Getrouwde vrouwen werkten niet buitenshuis. Nadat sommigen een eigen bedrijf hadden verworven, werd personeel gerekruteerd uit leden van het eigen kerkgenootschap. Het werk heeft dus niet bijgedragen aan integratie maar aan segregatie. Overigens het gehele sociale netwerk blijkt door de religieuze achtergrond te worden bepaald. Dat werd duidelijk gedemonstreerd na de scheuring tussen NRC en RCNA, toen was vriendschappelijke omgang tussen leden van de twee genootschappen vrijwel niet meer mogelijk. Er is nauwelijks exogamie, men is lid van de eigen kerkelijke vereniging, vrienden kiest men binnen de eigen kerk. Er is eigenlijk geen bevindelijke identiteit, zo stelt Biemond-Boer, die is – zeker voor leden van de RCNA – te ruim. De identiteit van RCNA-ers wordt volledig bepaald door het behoren tot de RCNA.

De scheiding tussen NRC en RCNA kwam ook tot uiting in de stichting van bevindelijk gereformeerde scholen. Gingen de bevindelijken aanvankelijk naar de *public school*, in 1975 richtte de NRC een eigen basisschool op, die enige tijd later werd uitgebreid met een *high school*. De RCNA koos er voor om in 1980 een eigen school te stichten, alleen bedoeld voor kinderen van de eigen kerk. De bevindelijken kozen dus ook wat het onderwijs betreft voor het isolement en (ook) dan geldt: hoe orthodoxer hoe minder contacten buiten de eigen groep. Op verschillende andere terreinen is er echter wel sprake van aanpassing aan de Canadese samenleving. Wat betreft eetgewoonten, huisinrichting en feesten bijvoorbeeld past men zich vlot aan zo lang het maar niet botst met het bevindelijke geloof. Wat de taal betreft: er is weinig weerstand ook niet in de kerken tegen het Engels. Het Nederlands hoeft niet bewaard te blijven voor de volgende generaties. De Nederlandse taal maakt bij de ondervraagden geen wezenlijk onderdeel uit van de bevindelijke identiteit. De migranten maken duidelijk, vooral na een bezoek aan Nederland, hoezeer zij Canadees zijn geworden. Wel willen ze het contact met de zusterkerken in Nederland handhaven, maar alleen omdat die dezelfde leer verkondigen. In feite is de identiteit van de bevindelijken nu, zo concludeert, Biemond-Boer, *bevindelijk gereformeerd Canadees (Nederlands)*. Het Nederlander zijn is een historisch gegeven maar verder onbelangrijk, het geloof is (en dan ook nog sterk het eigen kerkgenootschap) de bepalende factor. De segregatie van de bevindelijken is niet ontstaan, zoals bij vele andere groepen migranten, door economische achterstand. Daar is geen sprake van: de meeste bevindelijken zijn economisch succesvol. Juist daardoor kregen zij de mogelijkheid zich terug te trekken in hun zelf gekozen sociaal en cultureel isolement.

Biemond-Boer beschrijft in een heldere stijl een interessante casus. Interessant omdat hier een relatief onbekende groepering wordt behandeld, nieuw materiaal wordt gepresenteerd en ook omdat de resultaten leiden tot verrassende conclusies. Een oordeel over de kwaliteit van het materiaal is echter niet gemakkelijk te geven. Biemond-Boer geeft aan dat ze ‘in de zomer van 2004 een aantal maanden’ in Canada is geweest en in totaal 61 respondenten heeft geïnterviewd. Zoals hiervoor aangegeven, meent zij ‘in zekere zin’ (p. 18) daarmee een goede afspiegeling te hebben van de bevindelijke migranten uit de jaren vijftig, maar overtuigen doet die mededeling niet. Verder wordt wel helder de rol van de inter-

viewer (vrouw, belijdend lidmaat Gereformeerde Gemeenten in Nederland) aangegeven, maar inzichtelijke informatie over hoe de vraaggesprekken werden gehouden ontbreekt. Ging dat via aantekeningen of opnameapparaat; hoe werd het verslag geautoriseerd, en welke categorieën respondenten werden geselecteerd? Die vragen blijven onbeantwoord. Behalve de methodologische verantwoording, is er nog een aspect dat enigszins onderbelicht blijft. Er wordt wel aandacht aan de vergelijking met andere migrantengroepen en met de bevindelijke groepen in Nederland geschonken, maar deze is erg summier en biedt te weinig om de groepen in Chilliwack goed te typeren. Dat neemt niet weg dat het boek (een doctoraalscriptie (!) voor de studie geschiedenis aan de Universiteit Leiden) een goed inzicht verschaft in de rol die het bevindelijk geloof bij de integratie van deze migranten heeft gespeeld.

Lammert G. Jansma

Veenwouden

Wortelboer, Hans (2008), *Het instituut Rooms-Katholieke Kerk. Compleet overzicht*, Delft: Eburon pp. 656, ISBN 9789059722378, EUR 32,50.

De Rooms-Katholieke kerk staat tegenwoordig weer in de belangstelling. Zij is 's werelds grootste religieuze organisatie. Ze heeft een lange en indrukwekkende geschiedenis en kent diepzinnige rituelen en symbolen. De kerk is bepalend geweest voor de sociale, politieke en intellectuele ontwikkeling van het Westen. En ze wordt gezien als het enige toekomstige alternatief voor Pinksterprotestantisme en Islam. Tegelijkertijd verdwijnt er veel van de oude glans van het instituut, wat bij sommigen de behoefte oproept die wereld vast te houden en te beschrijven. Een *compleet overzicht*, zoals de ondertitel luidt, van de katholieke kerk wil Hans Wortelboer bieden. Het is de verbeterde en geactualiseerde heruitgave van zijn in 2005 verschenen *De Rooms-katholieke kerk. Het complete handboek*. Het karakter van handboek is bij de heruitgave behouden gebleven. In vier grote thematische hoofdstukken (stichting en uitbouw, leer, ambt, en bestuur) en talrijke paragrafen komen alle aspecten van de kerk systematisch aan bod. De vraag is zoals bij elk handboek: hoe dit genre te bespreken? Ik kies voor vier punten: de auteur en de gebruikte bronnen, de inhoud, het genre handboek en tenslotte iets over de insteek op dit onderwerp.

Allereerst de auteur en zijn bronnen. Wortelboer is volgens de achterflap voormalig secretaris van de KRO. Een belangrijke positie, op het snijvlak van maatschappij en kerk, maar geen kerkhistoricus of kerkjurist – wat voor zo'n boek voor de hand ligt hoewel het geen *must* is. Waarom heeft hij dit boek geschreven? In de inleiding rept hij van een bijna evangeliserende doelstelling: religiositeit individualiseert, terwijl juist de kracht van de katholieke kerk ligt in de institutionele inbedding. Daarom kan in de catechese wel verteld worden over het katholieke geloof, maar moet ook verteld worden over het instituut.